

Politikai szándék kérdése, mennyire akarjuk a jogot a Balaton védelmére használni

Az államnak egyértelmű alkotmányos kötelezettsége van a Balaton védelmére, és csak politikai akarat és döntés kérdése, hogy megteremti-e annak lehetőségét, hogy éljen a kisajátítás eszközével a természeti értékek és a jövő nemzedék érdekeinek védelmében. A környezetvédelmi jogszabályokkal és azok alkalmazásával azonban – és kétségtelenül nemcsak Magyarországon – alapvető baj van: a tudomány számára előrelátható, későbbi károkkal ritkán foglalkoznak a hatóságok, miközben a klímaválság és következményei ránk rúgták az ajtót. Azt mindenki elismeri, hogy a klímaválság megfékezéséhez és a hozzá való alkalmazkodáshoz technológiai átállásra van szükség. Azonban a jog is egy társadalmi „technológia”, amelynek átállítása nagyon is időszerű. Dr. Sulyok Katalin, a Durham Egyetem docense és az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának magántanára [a Másfélfokon megjelent cikkében](#) bemutatja a környezetjog alapvető hiányosságait, és azt is, hogyan lehetne a már rendelkezésünkre álló jogi eszközökkel hatékonyabban védeni természeti értékeinket.

Az elrontott iránytű

Alapvető baj van a környezetvédelmi jogszabályokkal, és ez nemcsak magyar jelenség: betartásuk mellett is jogszerűen pusztítható a természeti tőke. A környezetkárosító beruházások gyakran könnyen engedélyezhetők és „lepapírozhatók”, így az egyéni gazdasági érdek felülírhatja a környezetvédelmi közérdeket. A civil szervezetek mozgásterét korlátozzák a szűk ügyféli jogok, a rövid határidők és a nehézkes információszerzés. A jogsértésekért járó, sokszor alacsony büntetések előre beárazhatók, a tudományosan előre látható, de csak évtizedek múlva jelentkező károk pedig gyakran nem jelennek meg a hatósági eljárásokban.

Ahogy Jorge Vinuales, a Cambridge-i Egyetem jogi és környezetpolitikai professzora fogalmaz, a környezetjog ma a „mellékhatások joga”: a gazdasági-társadalmi folyamatok okozta környezetrombolásért való felelősséget próbálja rendezni, de a káros folyamatokat magukat többnyire nem korlátozhatja.

Vinuales hasonlata szerint a környezetjog egy olyan iránytű, amit eleve úgy terveztek, hogy soha ne mutassa az északi irányt. Így nem is csoda, ha a környezetjog épp csak arra nem alkalmas, amire az egyszeri, naiv állampolgár szeretné használni: az emberi élet természeti alapját képező rendszerek védelmére.

Hiába a kiemelt védelem, tovább épül a Balaton-part

Nádirtás, partfeltöltés, csónakkikötők és újabb beépítések: a Balaton parti ökoszisztémáit sorra érik az egymást követő beavatkozások, miközben a rendkívüli aszály is új kihívásokat hozott. A Natura 2000 és a Ramsari Egyezmény védelme alá tartozó tónál ismét civil kezdeményezések indultak. Mivel a vitatott beruházások közül többnek már jogerős engedélye van, a civilek az azokat megalapozó jogszabályokat is megtámadták az Alkotmánybíróságon; az egyik eljárás még folyamatban van.

A Balaton és vízgyűjtője egységes ökológiai rendszert alkot, amely a környék éghajlatának alakításában és a klímaváltozáshoz való alkalmazkodásban is fontos szerepet játszik. A sekély tó különösen érzékeny a felmelegedésre: a tavi hóhullámokkal érintett napok száma már évi 120 körül jár, miközben a beépítések is fokozzák a melegedést. A tó emellett nemzeti és kulturális érték: a Balaton-felvidéki kultúrtáj az UNESCO világörökségi várományosi listáján szerepel, és egy 2024-es felmérésben a válaszadók 76 százaléka szeretett volna a Balatonnál nyaralni.

A Balaton védelme alkotmányos kötelezettség. Az Alkotmánybíróság 1993-ban kikényszerítette a Balaton-törvény megszületését, 2019-ben külön is hangsúlyozta a balatoni táj megóvásának kötelezettségét, 2022-ben pedig megsemmisített olyan szabályokat, amelyek felmentést adtak a tó 30 méteres körzetére vonatkozó beépítési korlátozások alól. A természetpusztító beruházások ennek ellenére folytatódnak. Úgy tűnik, Jorge Vinualesnek igaza van: az a bizonyos iránytű a Balaton partján sem találja az északi irányt.

A Balaton védeleméhez már most is vannak jogi eszközök, csak politikai akarat kellene

A kiutat pedig nem feltétlenül új jogszabályok megalkotása adja. Az Alkotmánybíróság 5/2025. határozata szerint az állam köteles az éghajlatvédelem és az alkalmazkodás terén a védelmi szintet az új tudományos eredményekhez igazítani. A Limnológiai Intézet egyik alkotmánybírósági beadványa szerint a tó közvetlen környezetében a vizes élőhelyek területe 150 év alatt 60 százalékkal csökkent, pedig megőrzésük a Balaton hosszú távú fennmaradásának előfeltétele.

Az Alaptörvény szerint az állam nem a természeti kincsek korlátlan tulajdonosa, hanem a jövő nemzedékek érdekében eljáró bizalmi vagyongazdálkodó. A jelen nemzedék magánérdekei ezért alkotmányos keretek között korlátozhatók. Az Egyesült Államokban alkalmazott *public trust* jogelv például a hajózható vizek partvidékének közösségi használatát védi a magántulajdonosi érdekekkel szemben is. Dr. Sulyok Katalin szerint ez a Balaton esetében is hivatkozási alap lehetne. Az Alkotmánybíróság gyakorlata emellett a hatósági döntésekben is megköveteli a természetvédelmi szint visszalépésének tilalmát. Az egyedi engedélyeknek tehát nemcsak a vonatkozó jogszabályokkal, hanem az alkotmányos követelményekkel is összhangban kell állniuk.

A közérdekű kisajátítás lehetősége szintén adott, törvényben meghatározott feltételekkel és azonnali, teljes kártalanítás mellett. Természetvédelmi vagy vízvisszatartási célokra ugyanakkor ezt a lehetőséget sokszor nem használják ki, nemritkán azért, mert nincs forrás a kártalanításra. Sulyok szerint az éghajlati válság korában a magánérdek és a környezeti közérdek egyre inkább zéró összegű játszává válik: a kivágott nádas és feltöltött part a gyorsan melegező éghajlaton már a tó működőképességét veszélyezteti. A Balaton megőrzése ráadásul gazdasági közérdek is: a tó turisztikai forgalma 2025-ben elérte a 218 milliárd forintot, és ehhez adódnak a helyi klíma, az élőhelyek, a tájhasználat és a kulturális örökség értékei.

A klímaváltozás fékezéséhez és a következményeihez való alkalmazkodáshoz nemcsak energetikai és közlekedési, hanem jogi változásokra is szükség van. Az ENSZ Környezetvédelmi Programjának a cikkben idézett jelentése szerint az évszázad során a felmelegedés a legoptimistább forgatókönyvben 1,8 Celsius-fokon tetőzhet, a bejelentett kormányzati intézkedések és ígérek megvalósulása esetén azonban 2,8 fokos felmelegedés várható. Dr. Sulyok Katalin szerint „a jog maga is egy (társadalmi) technológia”, amelyet a megváltozott körülményekhez lehet és kell igazítani. A Balaton példája azt mutatja, hogy a meglévő védelmi kötelezettségeknek az egyes beruházásokról szóló döntésekben is érvényesülniük kell.

Sajtókapcsolat:

- Dr. Sulyok Katalin, a Durham Egyetem docense és az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának magántanára
- sulyok.katalin@ajk.elte.hu

Eredeti tartalom: Másfélélok

Továbbította: Helló Sajtó! Üzleti Sajtószolgálat

Ez a sajtóközlemény a következő linken érhető el:

<https://hellosajto.hu/?p=33734>